

Katarína Kubovičová

IDENTIFIKÁCIA OBETÍ OBCHODOVANIA S ĽUĎMI V PROCESSE MEDZINÁRODNEJ OCHRANY A NÚTENÝCH NÁVRATOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany a nútených návratov v Slovenskej republike

Malá tematická štúdia Národného kontaktného bodu
Európskej migračnej siete v Slovenskej republike

október 2013
Bratislava

Spolufinancované
Európskou úniou

Zostavenie tejto malej tematickej štúdie spolufinancuje Európska únia a Ministerstvo vnútra SR.

Táto malá tematická štúdia bola spracovaná v rámci Európskej migračnej siete (EMN), ktorá poskytuje v členských štátoch EÚ a Nórsku aktuálne, objektívne, spoľahlivé a porovnateľné informácie o migrácii a azyle na účely tvorby národných politik a politik EÚ.

Európsku migračnú sieť finančne podporila Európska komisia. Táto publikácia obsahuje výlučne názory autora, Európska komisia nie je zodpovedná za žiadne použitie informácií uvedených v tejto publikácii. Názory prezentované v tejto malej tematickej štúdii nemusia predstavovať názory vlády Slovenskej republiky alebo Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM).

Autor: Katarína Kubovičová

Národný kontaktný bod Európskej migračnej siete v Slovenskej republike
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)
Grösslingová 4
811 09 Bratislava
Slovenská republika
E-mail: ncpslovakia@iom.int
Tel.: +421 2 52 62 33 35
www.emn.sk, www.emn.europa.eu

ISBN: 978-80-89506-42-2

Predslov

Túto malú tematickú štúdiu EMN zostavila Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) Bratislava, ktorá je koordinátorom Národného kontaktného bodu Európskej migračnej siete (EMN) v Slovenskej republike. Národný kontaktný bod EMN v SR tvorí Ministerstvo vnútra SR (Úrad hraničnej a cudzineckej polície P PZ, Migračný úrad, odbor medzinárodného práva a európskych záležitostí Kancelárie ministra vnútra), Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Štatistický úrad SR a IOM.

Malá tematická štúdia je súčasťou súhrnnej štúdie EMN rovnakého zamerania, vypracovanej na úrovni EÚ, v ktorej sú zhrnuté výsledky národných štúdií, spracovaných členskými krajinami EÚ a Nórskom na základe spoločného zadania vo forme dotazníkových otázok.

Súhrnná štúdia, ako aj malé tematické štúdie jednotlivých členských štátov EÚ a Nórska sú dostupné v anglickom jazyku na webovej stránke www.emn.europa.eu.

Malá tematická štúdia za Slovenskú republiku v anglickom jazyku je spracovaná vo forme vyplneného dotazníka a slúži najmä pre potreby súhrnnej štúdie. Slovenská verzia tejto štúdie je rozšírená a spracovaná do publikácie, ktorá slúži najmä pre potreby odbornej verejnosti. Obe verzie štúdie sú dostupné na webovej stránke slovenského Národného kontaktného bodu EMN www.emn.sk.

Obsah

Zoznam skratiek	8		
Zhrnutie	9		
Definície	13		
01. Povolenie na pobyt, ochranné štatúty a národný referenčný mechanizmus pre obeť obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike	16		
1.1 Povolenie na pobyt pre obeť obchodovania s ľuďmi	16		
1.2 Štatúty medzinárodnej ochrany pre obeť obchodovania s ľuďmi	18		
1.3 Národný referenčný mechanizmus v SR	18		
02. Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany	20		
2.1 Legislatívny rámec	20		
2.1.1 Špecifiká postupu vo vzťahu k maloletým cudzincom a ženám	22		
2.2 Zisťovanie a identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany	23		
2.2.1 Proces zisťovania (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi	23		
2.2.2 Proces identifikácie (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi	24		
2.3 Proces postúpenia obetí obchodovania s ľuďmi k pomoci a konaniu o pobyte pre obchodované osoby	26		
2.3.1 Postúpenie obeť identifikovanej v rámci konania o medzinárodnú ochranu k pomoci pre obchodované osoby	26		
2.3.2 Postúpenie obeť identifikovanej v rámci konania o medzinárodnú ochranu do konania o udelenie tolerovaného pobytu pre obchodované osoby	27		
2.3.3 Postúpenie obeť identifikovanej v rámci konania o medzinárodnú ochranu do konania o udelenie iného druhu pobytu alebo ochranného štatútu pre obchodované osoby	28		
2.4 Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi azylovými zariadeniami alebo inými subjektmi	29		
2.5 Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi v súvislosti s postupmi dublinského nariadenia	30		
03. Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi v procese nútených návratov	32		
3.1 Legislatívny rámec	33		
3.1.1 Špecifiká postupu vo vzťahu k maloletým cudzincom	33		
3.2 Zisťovanie a identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese núteného návratu	34		
3.2.1 Proces zisťovania (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi	34		
3.2.2 Proces identifikácie (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi	34		
3.3 Postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi identifikovaných v rámci procesu núteného návratu do konania o udelenie tolerovaného pobytu pre obchodované osoby	35		
3.4 Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi útvarmi policajného zaistenia alebo inými subjektmi	35		
04. Zhodnotenie postupov a plánované opatrenia	36		
4.1 Zhodnotenie postupov zisťovania, identifikácie a postúpenia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany a nútených návratov	36		
4.2 Plánované opatrenia	38		
05. Tréningy a príručky pre relevantných aktérov zamerané na identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi	39		
06. Štatistiky	43		
07. Záver	46		
Bibliografia	49		

Zoznam skratiek

ČŠ – členský štát EÚ
EHP – európsky hospodársky priestor
EMN – (European Migration Network) – Európska migračná sieť
ES – Európske spoločenstvo
EÚ – Európska únia
EK – Európska komisia
GRETA – Expertná skupina na boj proti obchodovaniu s ľuďmi
FRONTEX – Európska agentúra pre riadenie operačnej spolupráce na vonkajších hraniciach členských štátov
IC – Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality
IOM – (International Organization for Migration) – Medzinárodná organizácia pre migráciu
MÚ MV SR – Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
MV SR – Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
NRM – národný referenčný mechanizmus
PZ – Policajný zbor
R MÚ MV SR – riaditeľ Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
R ÚHCP P PZ – riaditeľ Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru
SR – Slovenská republika
ÚHCP P PZ – Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru
Z. z. – Zbierka zákonov

Zhrnutie

Riadiaci výbor Európskej migračnej siete (ďalej len EMN) schválil v rámci pracovného programu EMN na rok 2013 vypracovanie malej tematickej štúdie na tému *Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany a nútených návratov*. Cieľom štúdie je preskúmať, ako sú v členských štátoch EÚ a v Nórsku (ďalej len ČŠ) identifikované (potenciálne) obeť obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany a nútených návratov neúspešných žiadateľov o azyl. Zároveň má štúdia poskytnúť prehľad o tom, ako identifikácia (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi vyústi do inej procedúry posudzovania udelenia pobytu (napr. pobytu udeleného za podmienok uvedených v smernici 2004/81/ES alebo inej národnej legislatívy poskytujúcej ochranu a pobyt obchodovaným osobám). Súčasťou štúdie sú aj informácie o počtoch takto identifikovaných obetí, ako aj o súvisiacich školeniach, tréningoch a potrebných príručkách pre pracovníkov, ktorí v procese medzinárodnej ochrany alebo núteného návratu prídu do styku s (potenciálnou) obeťou obchodovania s ľuďmi.

Malú tematickú štúdiu vypracovala Slovenská republika (ďalej len SR) na základe spoločnej špecifikácie¹ rovnakej pre všetky ČŠ. Z národných príspevkov ČŠ vypracuje Európska komisia (ďalej len EK) súhrnnú štúdiu, ktorá bude informovať o postupoch a opatreniach v tejto oblasti v jednotlivých ČŠ, čím by im mala napomôcť v prvej fáze implementácie smernice 2011/36/EU o prevencii obchodovania s ľuďmi a v boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania v kontexte novej stratégie EÚ na odstránenie obchodovania s ľuďmi na roky 2012 – 2016.

SR má vytvorenú inštitucionálnu a koordinačnú štruktúru spolupráce zainteresovaných štátnych a neštátnych subjektov s cieľom potláčať obchodovanie s ľuďmi, ako aj ochraňovať obeť tejto trestnej činnosti a pomáhať im. Popisu štruktúry národného referenčného mechanizmu, ako aj informáciám o Programe podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi v SR sa venuje kapitola 1. Kapitola 1 ďalej popisuje podmienky a postupy udelenia tolerovaného pobytu, ktorý SR v súlade so smernicou Rady 2004/81/ES udeľuje štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi a zdržiavajú sa na území SR nelegálne. Tolerovaný pobyt udelený z tohto dôvodu je jediným druhom pobytu špecificky určeným pre obeť obchodovania s ľuďmi v SR.

¹ Identification of victims of trafficking in human beings in international protection and forced return procedures. Specification of the Third EMN Focussed Study. Dostupné na: [[http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/identification_of_victims_of_trafficking_in_human_beings_eu_2013_\(specifications\).pdf](http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/identification_of_victims_of_trafficking_in_human_beings_eu_2013_(specifications).pdf)].

V prípade medzinárodnej ochrany nemá SR ochranný štatút určený špecificky pre obeť obchodovania s ľuďmi. Okrem azylu alebo doplnkovej ochrany udeľuje SR v rámci neharmonizovaných druhov medzinárodnej ochrany azyl z humanitných dôvodov, jeho udelenie sa dá predpokladať aj pri obetiach trestného činu obchodovania s ľuďmi.

Kapitoly 2 a 3 sa jednotlivo zaoberajú procesom prvotného zisťovania (skríningu) a identifikácie obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany (kapitola 2) a nútených návratov neúspešných žiadateľov o azyl (kapitola 3), ako aj ďalším postúpením obetí v rámci systému pomoci a pobytu na území SR. Postup pri zisťovaní a identifikácii obetí obchodovania s ľuďmi nie je v SR zákonne upravený. Rámcové opatrenia sú stanovené jednak v interných aktoch riadenia MV SR, ktoré sú pre dotknuté subjekty záväzné (nariadenie, rozkaz, pokyn):

- nariadenie ministra vnútra SR č. 47/2008 z 30. júna 2008 o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, novelizované nariadením č. 170/2010 z 29. decembra 2010 (ďalej len Nariadenie);
- nariadenie ministra vnútra SR č. 1/2007 z 11. januára 2007 o postupe MÚ MV SR a útvarov Policajného zboru pri vykonávaní zákona č. 480/2002 Z. z. o azyly a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov;
- pokyn riaditeľa MÚ MV SR č. 13/2012 z 31. mája 2012, ktorým sa vydáva metodické usmernenie na zabezpečenie identifikácie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi v pôsobnosti MÚ MV SR (ďalej len Pokyn R MÚ MV SR);
- pokyn riaditeľa ÚHCP P PZ č. 5/2011 z 12. decembra 2011, ktorým sa vydáva metodické usmernenie pre príslušníkov služby hraničnej polície a služby cudzineckej polície a príslušníkov národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ k zabezpečeniu jednotnej identifikácie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi (ďalej len Pokyn R ÚHCP P PZ);
- rozkaz ministra vnútra Slovenskej republiky č. 126/2012 z 24. septembra 2012 o Expertnej skupine pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi;

a jednak v príručkách alebo metodických pomôckach, ktoré majú odporúčací charakter:

- Metodická pomôcka zameraná na postup všetkých zainteresovaných subjektov v prípadoch poskytovania pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi s osobitným zameraním na špecifiká postupu v prípade obetí obchodovania s ľuďmi – cudzincov, ako aj v prípade maloletých obetí obchodovania s ľuďmi² (ďalej len Metodická pomôcka).

² Metodická pomôcka zameraná na postup všetkých zainteresovaných subjektov v prípadoch poskytovania pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi s osobitným zameraním na špecifiká postupu v prípade obetí obchodovania s ľuďmi – cudzincov, ako aj v prípade maloletých obetí obchodovania s ľuďmi. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Kancelária ministra vnútra Slovenskej republiky, Košice 2012.

Niektoré z týchto dokumentov obsahujú časti, ktoré sú špecificky určené a upravujú postupy vo vzťahu k maloletým osobám, maloletým bez sprievodu, ako aj ženám. Obe kapitoly (2 a 3) zároveň popisujú aj postup a podmienky zaradenia identifikovaných obetí obchodovania do programu na pomoc obchodovaným osobám počas jednotlivých konaní (medzinárodná ochrana, tolerovaný pobyt, konanie o nútenom návrate). Z uvedených informácií môžeme vyvodiť záver, že identifikované obeť obchodovania s ľuďmi majú pri všetkých konaniach zabezpečený prístup k pomoci a nie je potrebná formálna identifikácia orgánmi činnými v trestnom konaní.

Kapitola 2 ďalej popisuje postup, akým môže obchodovaná osoba – žiadateľ o azyl prejsť z konania o medzinárodnej ochrane do konania o udelenie tolerovaného pobytu, resp. či môžu obe procedúry prebiehať paralelne. Z uvedeného v tejto časti vyplýva, že v SR nie je možné byť v konaní o medzinárodnú ochranu a zároveň v konaní žiadosti o udelenie pobytu, ktorý je špecificky určený pre obeť obchodovania s ľuďmi (t. j. tolerovaný pobyt). Jedno konanie musí byť ukončené alebo zastavené, aby sa mohlo začať nové konanie. Rovnako kapitola 3 popisuje proces, akým môže neúspešný žiadateľ o azyl, ktorý je v konaní o nútenom návrate a identifikovaný ako obeť obchodovania, prejsť do konania o udelenie tolerovaného pobytu. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že SR nemá praktickú skúsenosť v oblasti prechodu z jedného konania do druhého. Podobne je tomu tak aj v prípade uplatnenia článku 3 (2) dublinského nariadenia u identifikovaných obetí obchodovania medzi žiadateľmi o azyl, na ktorých sa vzťahuje toto nariadenie, ktorému sa venuje jedna z častí kapitoly 2. SR sa zatiaľ nestrela s takýmto prípadom, avšak podľa vyjadrení Dublinského strediska MÚ MV SR by zo strany SR bolo možné pri identifikovaní obeť obchodovania uplatniť uvedený článok.

Obe kapitoly obsahujú aj časť týkajúcu sa mechanizmu zisťovania, identifikácie a postúpenia (potenciálnych) obetí obchodovania, ktoré sa nachádzajú v azylových zariadeniach alebo v útvaroch policajného zaistenia. Tieto zariadenia uplatňujú postupy rovnako v súlade s internými aktmi riadenia, ktoré sa na ne vzťahujú.

Kapitola 4 popisuje otázky týkajúce sa evaluácie existujúcich systémov a zaužívaných postupov pri identifikácii obchodovaných osôb v procese medzinárodnej ochrany, nútených návratov alebo postúpenia medzi procedúrami. V SR sa doposiaľ nerealizovala žiadna takto špecificky zameraná evaluácia. SR komplexne hodnotila k problematike boja proti obchodovaniu s ľuďmi v roku 2011 expertná skupina GRETA³. Z hodnotiacej správy vyplynuli viaceré

³ Expertná skupina na boj proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá monitoruje implementáciu Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

odporúčania, ktoré sa týkali aj oblasti zlepšenia identifikácie obetí v migračnom procese a zavedenia koherentných postupov pri zabezpečení pomoci obchodovaným osobám. Na tieto odporúčania reflektovala SR už spomínanými internými aktmi riadenia, ktoré analyzujeme v tejto štúdii. Kapitola 4 sa zaoberá aj plánovanými opatreniami. V tomto smere sa očakáva od 1. novembra 2013 účinnosť novelizovaného Nariadenia⁴, ktoré bude zohľadňovať potreby praxe s cieľom poskytovať efektívnu a adresnú pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi.

Pravidelné školenia v oblasti identifikácie obchodovaných osôb v rámci migračného procesu špecificky prispôsobené pre pracovníkov príslušných orgánov štátnej správy pôsobiacich v tejto oblasti sú spolu s vypracovanými príručkami/manuálmi nevyhnutným predpokladom na efektívnu implementáciu postupov stanovených internými aktmi riadenia v tejto oblasti. V SR sa od roku 2009 realizuje tréningový modul *Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi*. Od roku 2013 začala taktiež prebiehať séria školení, ktorého tréningové moduly vychádzajú z príručky vypracovanej agentúrou FRONTEX v spolupráci aj so slovenským expertom. Podrobnejšie informácie o tréningových aktivitách, ako aj príručkách a manuáloch, ktoré sú k dispozícii, uvádzame v kapitole 5.

Podľa zadania štúdie má 6. kapitola štúdie poskytnúť analýzu štatistických údajov z tejto oblasti a informovať o relevantných výskumoch. V SR sa však doteraz nerealizoval žiadny podobný výskum a vzhľadom na nízke počty obetí obchodovania s ľuďmi identifikovanými v procese medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov (spolu 6 cudzincov za uvedené obdobie) nie je možné vyvodiť žiadne relevantné závery.

⁴ Nariadenia ministra vnútra SR č. 47/2008 z 30. júna 2008 o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, novelizované nariadením č. 170/2010 z 29. decembra 2010.

Definície

Hlavné pojmy použité v predkladanej štúdii sú v súlade so stanovenou špecifikáciou. Ich definície vychádzajú primárne z právneho poriadku SR⁵. Pojmy nevymedzené slovenskou legislatívou vychádzajú buď z prekladového slovníka pojmov EMN⁶, zo špecifikácie štúdie⁷, alebo ich vymedzila spracovateľka.

*Trestné činy súvisiace s obchodovaním s ľuďmi*⁸ – zlákanie, preprava, presun, ukrývanie alebo prevzatie osôb vrátane výmeny alebo odovzdania kontroly nad týmito osobami na účely vykorisťovania, a to prostredníctvom hrozby alebo použitia násilia alebo iných foriem donucovania, únosu, podvodu, klamstva, zneužitia moci alebo zraniteľného postavenia, alebo odovzdávania či prijímania platieb alebo výhod na dosiahnutie súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou.

*Potenciálna obeť obchodovania s ľuďmi/obchodovaná osoba*⁹ – osoba (cudzinec), u ktorej existuje podozrenie, že sa na území SR alebo v zahraničí stala obeťou obchodovania s ľuďmi.

*Obeť obchodovania s ľuďmi/obchodovaná osoba*¹⁰ – osoba (cudzinec), u ktorej existuje dôvodné podozrenie, že sa na území SR alebo v zahraničí stala obeťou obchodovania s ľuďmi (t. j. bola identifikovaná ako obeť obchodovania s ľuďmi) a má právo na zabezpečenie relevantnej pomoci.

*Skríning/zisťovanie*¹¹ – proces zisťovania možnej situácie obchodovania s ľuďmi.

*Identifikácia*¹² – proces potvrdenia a charakterizovania situácie obchodovania s ľuďmi s cieľom zabezpečiť pomoc.

⁵ Konkrétny právny predpis uvádzame v poznámke pod čiarou.

⁶ Zdroj: Asylum and Migration Glossary 2.0 [http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf] (citované 18. 10. 2013).

⁷ Zdroj: Identification of victims of trafficking in human beings in international protection and forced return procedures. Specification of the Third EMN Focussed Study. MIGRAPOL European Migration Network Doc 287.

⁸ Čl. 2 ods. 1 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV.

⁹ Pojem vymedzený spracovateľkou štúdie. Jeho použitie v štúdii závisí od konkrétneho kontextu.

¹⁰ Pojem vymedzený spracovateľkou štúdie, vychádzajúc z Pokynu R MÚ MV SR a Pokynu R ÚHCP P PZ, ako aj zo špecifikácie štúdie. Jeho použitie v štúdii závisí od konkrétneho kontextu.

¹¹ Pojmy vymedzené spracovateľkou štúdie v súlade so slovenským kontextom používania týchto pojmov.

¹² Pojem definovaný v špecifikácii štúdie, ktorý vychádza z: Varandas, I. & J. Martins (2007) Signalling Identification Integration of Victims of Trafficking for Sexual Exploitation: Construction of a Guide.

*Formálna identifikácia*¹³ – identifikácia obchodovanej osoby zodpovedným orgánom (často orgánom činným v trestnom konaní) podľa národného systému.

*Postúpenie*¹⁴ – proces postúpenia osoby z jednej procedúry do druhej.

*Národný referenčný mechanizmus*¹⁵ – mechanizmus zameraný na identifikáciu, ochranu a pomoc obetiam prostredníctvom ich postúpenia a zapojenia relevantných štátnych orgánov a neziskových organizácií.

*Cudzinec*¹⁶ – každý, kto nie je štátnym občanom SR.

*Štátny príslušník tretej krajiny*¹⁷ – každý, kto nie je štátnym občanom SR ani občanom niektorého z ČŠ EÚ; iného zmluvného štátu Dohody o EHP alebo Švajčiarskej konfederácie; štátnym príslušníkom tretej krajiny sa rozumie aj osoba bez štátnej príslušnosti.

*Medzinárodná ochrana*¹⁸ – udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany.

*Žiadateľ/žadateľ o azyl*¹⁹ – cudzinec, ktorý na príslušnom policajnom útvare vyhlási, že žiada o udelenie azylu alebo poskytnutie doplnkovej ochrany na území SR.

*Žiadosť o azyl*²⁰ – akékoľvek vyhlásenie cudzinca, z ktorého je zrejmý jeho úmysel žiadať o azyl (prípadne o poskytnutie doplnkovej ochrany), vykonané na príslušnom policajnom útvare. Týmto vyhlásením sa začína konanie o udelenie azylu.

*Doplnková ochrana*²¹ – ochrana pred vážnym bezprávím v krajine pôvodu.²²

13 Pojem definovaný v špecifikácii štúdie pre potreby vypracovania predmetnej štúdie.

14 Pojem definovaný v špecifikácii štúdie pre potreby vypracovania predmetnej štúdie.

15 Ibidem.

16 Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

17 Ibidem.

18 Zákon č. 480/2002 Z. z.

19 Zdroj: čl. 26 nariadenia ministra vnútra Slovenskej republiky č. 14/2008, ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie č. 1/2007 o postupe Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a útvarov Policajného zboru pri vykonávaní zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

20 Zákon č. 480/2002 Z. z.

21 Ibidem.

22 Vážnym bezprávím sa podľa zákona o azyle rozumie uloženie trestu smrti alebo jeho výkon, mučenie alebo neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trest, alebo vážne a individuálne ohrozenie života alebo nedotknuteľnosti osoby z dôvodu svojvoľného násillia počas medzinárodného alebo vnútroštátneho konfliktu.

*Zamietnutý žiadateľ*²³ – osoba, ktorá dostala (konečné) negatívne stanovisko k svojej žiadosti o medzinárodnú ochranu alebo opustila konanie.

Azylové zariadenie – záchytný tábor, pobytový tábor, prijímacie centrum a humanitné centrum²⁴. V tejto štúdii sa ďalej pod pojmom azylové zariadenie rozumie iba záchytný tábor a pobytový tábor, keďže humanitné centrum nie je určené pre žiadateľov o azyl a v praxi sa žiadatelia v prijímacom centre nezdržiavajú dlhšie ako niekoľko hodín – v zásade iba na čas potrebný na to, aby sa vykonali všetky úkony spojené so žiadosťou o azyl²⁵.

*Útvar policajného zaistenia*²⁶ – zariadenie určené pre zaistených občanov tretej krajiny podľa slovenského právneho poriadku.

*Nútený návrat*²⁷ – povinný návrat osoby do krajiny pôvodu, tranzitu alebo inej tretej krajiny na základe administratívneho alebo súdneho aktu.

23 Pojem definovaný v špecifikácii štúdie pre potreby vypracovania predmetnej štúdie.

24 Zákon č. 480/2002 Z. z.

25 Zdroj: Micháľková (2013): Organizácia azylových zariadení pre žiadateľov o azyl v Slovenskej republike. Európska migračná sieť, IOM, Bratislava.

26 Pojem vymedzený spracovateľkou štúdie, vychádzajúc z definície uvedenej v špecifikácii štúdie.

27 Zdroj: Asylum and Migration Glossary 2.0 [http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf] (citované 18. 10. 2013).

Povolenie na pobyt, ochranné štatúty a národný referenčný mechanizmus pre obeť obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike

Kapitola poskytuje krátky prehľad o dostupných povoleniach na pobyt a ochranných štatútoch v rámci medzinárodnej ochrany pre obeť obchodovania s ľuďmi, ako aj podmienky a postupy ich udelenia. Zároveň kapitola stručne popisuje štruktúru národného referenčného mechanizmu v SR a program pomoci a ochrany obchodovaným osobám, ktorý je súčasťou národnej stratégie SR v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi.

1.1 Povolenie na pobyt pre obeť obchodovania s ľuďmi

V súlade so smernicou Rady 2004/81/ES udeľuje SR od 1. januára 2007 štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi a zdržiavajú sa na území SR nelegálne, tzv. tolerovaný pobyt. Podmienky a postupy udeľovania tohto pobytu obchodovaným osobám sa od roku 2007 v jednotlivých ustanoveniach novelizáciou zákona o pobyte cudzincov menili a v súčasnosti sa udelenie tolerovaného pobytu riadi príslušnými usta-

noveniami zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 75/2013 (ďalej len zákon o pobyte cudzincov).

Podľa v súčasnosti platných ustanovení tohto zákona oboznámi policajný útvar alebo osoba poverená ministerstvom vnútra štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý je obeťou obchodovania s ľuďmi a má najmenej 18 rokov, s možnosťou a podmienkami udelenia tolerovaného pobytu z tohto dôvodu a o právach a povinnostiach, ktoré z neho vyplývajú.

Štátnemu príslušníkovi tretej krajiny – obeť obchodovania s ľuďmi vyplýva tolerovaný pobyt po dobu najviac 90 dní priamo zo zákona. Počas tohto obdobia – doby na premyslenie – sa štátny príslušník tretej krajiny má rozhodnúť, či bude spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní pri obhajobaní trestného činu súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi. Táto lehota môže byť predĺžená na žiadosť osoby poverenej ministerstvom vnútra o 30 dní. Udelenie tolerovaného pobytu počas tejto doby nie je podmienené spoluprácou s políciou. Obeť má počas tohto obdobia taktiež nárok na prístup k službám a pomoci vyplývajúcej z Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi (pozri tiež podkapitolu 1.3). Ďalšie udelenie/predĺženie tolerovaného pobytu (po uplynutí doby na premyslenie) je podmienené rozhodnutím obeť, že bude spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní. Žiadosť o udelenie/predĺženie tolerovaného pobytu podáva za štátneho príslušníka tretej krajiny orgán činný v trestnom konaní. Policajný útvar udolí tento tolerovaný pobyt najmenej na 180 dní, a to aj opakovane, ak prítomnosť štátneho príslušníka tretej krajiny na území SR je nevyhnutná na účely trestného konania. Ak sa však preukáže, že žiadateľ neprerušil alebo obnovil z vlastnej vôle kontakty s osobami podozrivými zo spáchania trestného činu súvisiaceho s obchodovaním s ľuďmi, policajný útvar tolerovaný pobyt neudolí. Policajný útvar rozhodne o žiadosti o udelenie tolerovaného pobytu alebo o žiadosti o predĺženie tolerovaného pobytu do 15 dní od podania žiadosti policajnému útvaru.

SR neudeluje štátnym príslušníkom tretích krajín iný ako už spomínaný druh pobytu, ktorý by bol špecificky určený len pre obeť obchodovania s ľuďmi. Po splnení zákonom stanovených podmienok umožňuje legislatíva SR štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi a majú udelený tolerovaný pobyt, požiadať aj o iný druh pobytu na území SR (prechodný alebo trvalý). Po udelení iného druhu pobytu im tolerovaný pobyt zanikne.

1.2 Štatúty medzinárodnej ochrany pre obeť obchodovania s ľuďmi

SR nemá vo svojom právnom poriadku v rámci medzinárodných ochranných štatútov zakotvený štatút, ktorý by bol špecificky udeľovaný z dôvodu, že ide o obeť obchodovania s ľuďmi. Obeti obchodovania s ľuďmi, ktorá požiada o medzinárodnú ochranu, je možné udeliť azyl alebo doplnkovú ochranu. Okrem týchto harmonizovaných druhov ochrán je možné udeliť cudzincom na území SR aj azyl z humanitných dôvodov, ktorý patrí medzi neharmonizované druhy ochrán. Jeho udelenie umožňuje vo svojom § 9 zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Ten môže byť udelený cudzincovi v konaní o azyle, ak Migračný úrad Ministerstva vnútra SR (ďalej len MÚ MV SR) nezistí dôvody preukazujúce opodstatnenosť obáv z prenasledovania z rasových, náboženských, národnostných dôvodov alebo z dôvodov zastávania určitých politických názorov, alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine, resp. ak nezistí, že by cudzinca v krajine pôvodu prenasledovali za uplatňovanie politických práv a slobôd, no zároveň v prípade cudzinca existujú určité dôvody, ktoré MÚ MV SR považuje za hodné ochrany²⁸. Konkrétnejšie podmienky upravuje nariadenie ministra vnútra²⁹, podľa ktorého sa na to, aby bol cudzincovi udelený azyl z humanitných dôvodov, považujú najmä prípady neúspešných žiadateľov z radov prestárnutých, traumatizovaných alebo ťažko chorých osôb, ktorých návrat do krajiny pôvodu by mohol predstavovať značné fyzické alebo psychické útrapy, prípadne až smrť. Z uvedených dôvodov je možné udelenie tohto druhu medzinárodnej ochrany za splnenia stanovených podmienok predpokladať aj pri obetiach trestného činu obchodovania s ľuďmi. Udelenie azylu z humanitných dôvodov sa preskúmava na individuálnej báze a osoba, ktorej je udelený, získava trvalý pobyt.

1.3 Národný referenčný mechanizmus v SR

SR má vytvorenú inštitucionálnu a koordinačnú štruktúru spolupráce zainteresovaných štátnych a neštátnych subjektov s cieľom potláčať obchodovanie s ľuďmi, ako aj ochraňovať obeť tohto trestného činu a pomáhať im. Inštitucionálnu štruktúru národného referenčného mechanizmu predstavujú v SR tieto subjekty³⁰:

28 Šnirerová, Volanská (2009): Postupy udeľovania ochranných štatútov neharmonizovaných na úrovni EÚ v Slovenskej republike. Európska migračná sieť, Bratislava, s. 15.

29 Nariadenie ministra vnútra SR č. 1/2007 o postupe MÚ MV SR a útvarov Policajného zboru pri vykonávaní zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

30 Dostupné na: http://www.minv.sk/?referency_mechanizmus (citované 18.9.2013)

- národný koordinátor pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi – štátny tajomník MV SR
- Kancelária ministra vnútra Slovenskej republiky
 - Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality
- Expertná skupina pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi (GRETA)
- multidisciplinárne pracovné skupiny zamerané na oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi:
 - multidisciplinárna pracovná skupina zameraná na prevenciu obchodovania s ľuďmi
 - multidisciplinárna pracovná skupina zameraná na poskytovanie komplexnej starostlivosti o obeť obchodovania s ľuďmi
- Úrad medzinárodnej policajnej spolupráce
- Národná ústredňa Europol – organizované prevádzachstvo, obchodovanie s ľuďmi a pod.
- Úrad kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru
- Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru
- Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky
- FRONTEX
- Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM) (spolupracujúca medzinárodná organizácia)
- Slovenská katolícka charita (spolupracujúca mimovládna organizácia)
- Slovenské krízové centrum Dotyk (spolupracujúca mimovládna organizácia)

SR poskytuje pomoc a ochranu obchodovaným osobám prostredníctvom Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi (ďalej len Program). Program je od roku 2007 súčasťou národnej stratégie SR v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi, ktorá je definovaná a rozpracovaná v Národnom programe boja proti obchodovaniu s ľuďmi platnom a schválenom na časové obdobie. Cieľom Programu je poskytovať pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi, zabezpečiť ochranu ich práv, slobôd a dôstojnosti, ako aj motivovať obeť k podávaniu svedeckých výpovedí, ktoré uľahčia orgánom činným v trestnom konaní odhaľovanie, stíhanie a usvedčovanie páchatelov tohto trestného činu. S cieľom zabezpečiť jednotný postup všetkých zainteresovaných subjektov pri implementácii Programu bolo vydané Nariadenie, ktoré upravuje a definuje rozsah a podmienky poskytovania podpory a ochrany obchodovaným osobám, ako aj určuje zodpovednosti, úlohy a koordináciu postupov. Program je určený pre obeť obchodovania s ľuďmi – občanov SR, ako aj pre obeť – cudzincov alebo pre osoby bez štátnej príslušnosti, ak je dôvodné podozrenie, že sa na území SR alebo v zahraničí stali obeťou tohto trestného činu.

Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany

Táto kapitola popisuje postupy, ktoré SR používa pri zisťovaní (odhaľovaní) a identifikácii (potenciálnych) obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany. Kapitola taktiež popisuje, ako je zabezpečený prístup k pomoci pre obeť obchodovania s ľuďmi identifikované v rámci konania o medzinárodnej ochrane a aké sú koordinačné mechanizmy pri postúpení obeť z jedného typu konania (medzinárodná ochrana) do iného konania určeného pre obeť obchodovania s ľuďmi (tolerovaný pobyt).

2.1 Legislatívny rámec

Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi nie je v Slovenskej republike zákonne upravená. Východiskovým dokumentom v SR v tejto oblasti je už v podkapitole 1.3 spomínané Nariadenie, v ktorom sa uvádzajú subjekty podieľajúce sa na realizácii Programu, ktoré sú súčasne oprávnené identifikovať obeť obchodovania s ľuďmi. Medzi tieto subjekty patrí aj MÚ MV SR, ktorý je v SR v procese medzinárodnej ochrany prvostupňovým správnym orgánom rozhodujúcim o udeľovaní azylu a poskytovaní doplnkovej ochrany cudzincom.

V súlade s Nariadením má MÚ MV SR v rámci Programu plniť najmä tieto úlohy³¹:

- a) identifikovať obeť a zabezpečiť jej informovanie o možnosti zaradenia do Programu;
- b) odovzdať identifikovanú obeť dodávateľovi služby³²
- c) informovať bezodkladne Úrad justičnej a kriminálnej polície Prezídia Policajného zboru, ak zistí, že nastala niektorá zo skutočností uvedená v čl. 8³³.

Konkrétny postup zisťovania a identifikácie obetí obchodovania v procese medzinárodnej ochrany a koordinácia jednotlivých subjektov sú v rôznej miere rozpracované v troch dokumentoch, ktoré neupravuje zákon, avšak majú záväzný charakter pre pracovníkov určených subjektov.

Prvý dokument súvisí s plnením úloh MÚ MV SR v zmysle už citovaného Nariadenia a realizácie Programu (vydaný v roku 2007), ktorým riaditeľ MÚ MV SR určuje jednotlivým pracovníkom MÚ MV SR postup informovania príslušného rozhodovateľa o obeti obchodovania s ľuďmi, ako aj následný postup zabezpečujúci vstup do Programu.

Druhým dokumentom je *pokyn riaditeľa MÚ MV SR z 31. mája 2012, ktorým sa vydáva metodické usmernenie na zabezpečenie identifikácie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi v pôsobnosti MÚ MV SR*³⁴ (ďalej len Pokyn R MÚ MV SR). Tento Pokyn R MÚ MV SR ustanovuje postup identifikácie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi – žiadateľov o udelenie azylu a doplnkovej ochrany (ďalej len žiadateľov) zamestnancami MÚ MV SR, t. j. sociálnymi pracovníkmi azylových zariadení MÚ MV SR alebo príslušnými pracovníkmi procedurálneho odboru MÚ MV SR, ktorí rozhodujú v 1. stupni správneho konania podľa zákona o azyle. Dokument je určený ohrozeným skupinám žiadateľov o azyl a špecificky sa zameriava na identifikáciu potenciálnej obeť obchodovania, ktorá je buď maloletým žiadateľom/maloletým bez sprievodu (ďalej len maloletý žiadateľ), alebo dospelou ženou. Pre tieto dve cieľové skupiny sú v dokumente uvedené aj okruhy otázok zamerané na identifikáciu, ktoré majú pracovníci MÚ MV SR položiť počas rozhovoru. Pokyn R MÚ MV SR a otázky z neho je možné prispôbiť a použiť aj pri identifikácii dospelých mužov³⁵. Dokument ďalej stanovuje postup zamestnancov MÚ MV SR

31 Čl. 10 ods. 7 Nariadenia.

32 T.j. spolupracujúcej neziskovej organizácii – pozn. spracovateľa

33 Čl. 8 sa týka dôvodov vyradenia obeť z Programu.

34 Dokument vznikol na základe bodu 11. písm. b) návrhu opatrení na plnenie odporúčaní skupiny expertov na boj proti obchodovaniu s ľuďmi (GRETA) pre SR.

35 Informáciu poskytol MÚ MV SR.

po zistení, že žiadateľ je obeťou obchodovania s ľuďmi. Následný postup po identifikovaní obeť je v tomto dokumente už stanovený spoločne – pre obe cieľové skupiny (maloletých žiadateľov, ako aj pre dospelé ženy – cudzinky) a aplikovateľný aj pri mužských obetiach obchodovania s ľuďmi.

Tretím dokumentom (vydaným v roku 2011), ktorý je relevantný a určený pre všetky subjekty národného referenčného mechanizmu, je *Metodická pomôcka zameraná na postup všetkých zainteresovaných subjektov v prípadoch poskytovania pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi s osobitným zameraním na špecifiká postupu v prípade obetí obchodovania s ľuďmi – cudzincov, ako aj v prípade maloletých obetí obchodovania s ľuďmi* (ďalej len Metodická pomôcka). Oproti predchádzajúcemu dokumentu je táto Metodická pomôcka zameraná na vzájomnú koordináciu a informovanosť všetkých zainteresovaných subjektov o postupe poskytovania efektívnej ochrany a pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi. Ako už z názvu vyplýva, Metodická pomôcka je špecificky vypracovaná na koordináciu postupov vo vzťahu k maloletým osobám (slovenským občanom a cudzincom), ako aj plnoletým osobám – cudzincom, ktorí sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi.

2.1.1 Špecifiká postupu vo vzťahu k maloletým cudzincom a ženám

Ako sme už uviedli, vypracované dokumenty (Pokyn R MÚ MV SR a Metodická pomôcka) sú v rámci svojej vnútornej štruktúry zamerané na identifikáciu a postup koordinácie určený pre špecifickú cieľovú skupinu obetí obchodovania – pre maloletých žiadateľov a dospelé ženy.

Špecifické postupy sú rozpracované najmä vo vzťahu k maloletým žiadateľom. Ako sme už uviedli, v Pokyne R MÚ MV SR je vypracovaný samostatný okruh otázok, ktorý je určený pre maloletých žiadateľov, prostredníctvom ktorých má zamestnanec MÚ MV SR identifikovať potenciálnu obeť obchodovania. Konanie u maloletých žiadateľov o medzinárodnú ochranu má svoje špecifiká najmä v procesných otázkach. Pohovory vykonáva odborne pripravený zamestnanec MÚ MV SR. Otázky kladie vhodnou formou, s ohľadom na vek maloletého, ako aj na jeho fyzický a psychický stav.

Ďalší postup a koordinácia ochrany a pomoci maloletých osôb, ktoré sú detskými obeťami obchodovania, (bez ohľadu na to, či ide o maloletú obeť identifikovanú v rámci procesu medzinárodnej ochrany alebo mimo nej), sa musí vždy riadiť zásadami najlepšieho záujmu dieťaťa a jeho ochrany, ktoré musia byť nadradené iným prioritám. V tomto zmysle je preto aj Metodická pomôc-

ka rozpracovaná podrobnejšie v časti zameranej na maloletých cudzincov v porovnaní s časťou zameranou na dospelé osoby – cudzincov. Maloletému cudzincovi majú byť zabezpečené jeho základné potreby, pri všetkých úkonoch musí byť vždy zabezpečené tlmočenie v jazyku, ktorému rozumie, nemôže byť zaistený ani administratívne vyhostený, na zastupovanie je mu ustanovený opatrovník Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny (v prípade maloletých bez sprievodu), ktorý je prítomný, resp. dáva súhlas na identifikáciu, a prítomný má byť podľa potreby aj psychológ alebo sexuológ. Detská obeť obchodovania s ľuďmi je umiestnená v detskom domove, ktorý je určený na prijatie maloletých obetí obchodovania s ľuďmi.

Okrem špecifických otázok určených pre ženy uvedených v Pokyne R MÚ MV SR vykonávajú pohovor zamestnanci MÚ MV SR vždy toho istého pohlavia ako je potenciálna obeť obchodovania s ľuďmi. Táto zásada platí aj pri tlmočníkovi.

2.2 Zisťovanie a identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany

2.2.1 Proces zisťovania (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi

Zisťovanie (skrining) zamerané na indície obchodovania s ľuďmi sa vykonáva u všetkých žiadateľov o medzinárodnú ochranu³⁶. Po vyhlásení cudzinca, že žiada o udelenie azylu, je žiadateľ umiestnený v azylovom zariadení MÚ MV SR. Tento prvotný skrining však vykonávajú recepční alebo sociálni pracovníci azylového zariadenia³⁷, ktorí si už pri prvom kontakte so žiadateľom všimajú z jeho vyjadrovania, či nemôže ísť o potenciálne obchodovanú osobu. V pozitívnom prípade informujú o tejto indícii/podozrení príslušného rozhodovateľa (posudzujúceho samotný prípad), ktorý pri vstupnom pohovore so žiadateľom získava ďalšie poznatky. Ak získané informácie nasvedčujú tomuto podozreniu, príslušný zamestnanec MÚ MV SR vykoná so žiadateľom – na základe jeho súhlasu – informačný pohovor s cieľom identifikovať potenciálnu obeť obchodovania s ľuďmi³⁸.

³⁶ Informáciu poskytol MÚ MV SR.

³⁷ Iniciovat' tento proces môžu aj ďalšie subjekty, resp. ich pracovníci, ktorí prichádzajú do kontaktu so žiadateľmi o azyl. Ide napr. o príslušníkov Policajného zboru P PZ prijímajúcich žiadosť o azyl, ďalších pracovníkov MÚ MV SR a pod.

³⁸ Čl. 2 ods. 1 Pokynu R MÚ MV SR.

Špecificky sa venuje pozornosť skríningu maloletých žiadateľov a dospelých žien, keďže patria medzi zraniteľnú skupinu žiadateľov o medzinárodnú ochranu. Podozrenie, že žiadateľ je potenciálnou obeťou obchodovania s ľuďmi, môže vyplynúť aj na základe toho, že sám alebo prostredníctvom napr. svojho právneho zástupcu informuje o skutočnostiach indikujúcich obchodovanie s ľuďmi. Taktiež sa môže vyskytnúť scenár, že iný pracovník, ktorý prichádza do kontaktu so žiadateľmi o azyl, poukáže na základe určitých indikátorov na toto podozrenie (ako napr. pracovník mimovládnej organizácie, iný pracovník azylového zariadenia MÚ MV SR).

Iným možným spôsobom zistenia, že cudzinec je (potenciálnou) obeťou obchodovania s ľuďmi, je jeho samoidentifikácia. V azylových zariadeniach, v zariadeniach policajného zaistenia, ako aj na hraničných prechodoch sú k dispozícii vo viacerých jazykoch informačné letáky s cieľom zvýšiť možnú samoidentifikáciu potenciálnej obeť obchodovania s ľuďmi. Na tento účel slúži aj informačná brožúra vydaná Medzinárodnou organizáciou pre migráciu (ďalej len IOM), v ktorej sa nachádzajú otázky zamerané na možnú samoidentifikáciu (v 15-tich jazykoch).

Podľa známej praxe a dostupných dokumentov môže proces zisťovania potenciálnej obeť obchodovania s ľuďmi prebiehať v ktoromkoľvek štádiu konania o azyle (t. j. neexistuje štádium, po ktorom by už nebolo možné pokračovať v preverovaní, či nejde o potenciálnu obeť obchodovania).

2.2.2 Proces identifikácie (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi

V prípade, že MÚ MV SR usúdi, že žiadateľ o azyl je potenciálnou obeťou obchodovania s ľuďmi, vykoná identifikáciu formou informačného pohovoru. Počas informačného pohovoru použije podľa potreby okruhy stanovených otázok uvedených v Pokyne R MÚ MV SR. Podľa potreby môže byť k identifikácii obeť ďalej prizvaná aj jedna zo spolupracujúcich neziskových organizácií, ktorá je v danom období jedným zo zmluvných dodávateľov služieb starostlivosti o obeť obchodovania s ľuďmi v rámci Programu³⁹ (pozri podkapitolu 2.3.1). Táto organizácia vykoná identifikáciu obeť obchodovania s ľuďmi, ktorá pozostáva zo zhodnotenia indikátorov a z identifikačného rozhovoru s potenciálnou obeťou. Zatiaľ v SR nevznikla potreba doplniť tento proces o ďalšie mechanizmy.

³⁹ V roku 2013 prebiehala v rámci Programu spolupráca s týmito spolupracujúcimi neziskovými organizáciami: Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM), Slovenské krízové centrum Dotyk, Slovenská katolícka charita.

Odporúčaný postup identifikácie, vedenia rozhovoru s potenciálnou obeťou a zhodnotenia indikátorov vypracovala v roku 2009, najmä pre potreby včasnej identifikácie obeť obchodovania s ľuďmi medzi nelegálnymi migrantmi a žiadateľmi o azyl v SR, IOM vo forme príručky pod názvom *Identifikácia obeť obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR*⁴⁰. Postupy a indikátory uvedené v tejto príručke sú určené primárne pre pracovníkov, ktorí prichádzajú do styku so žiadateľmi o azyl alebo nelegálnymi migrantmi, a sú vypracované na základe medzinárodných štandardov. Príručka prakticky a detailne popisuje možné situácie, ktoré môžu nastať v rámci identifikačného procesu, ako aj osvedčené metódy, indikátory a ich posudzovanie. Skrátená podoba indikátorov obchodovania s ľuďmi, ktorá vychádza z tejto príručky, je uvedená aj v spomínanej Metodickkej pomôčke. Sú to tieto indikátory⁴¹:

- zamedzený prístup k osobným dokladom;
- indícia o existencii poučenia potenciálnej obeť obchodovania s ľuďmi o spôsobe ako a čo povedať polícii alebo azylovým pracovníkom zo strany obchodníka, prípadne inej tretej osoby podieľajúcej sa na obchodovaní;
- nútenie k výkonu inej ako sľúbenej práce;
- odoberanie časti mzdy, alebo nevyplácanie mzdy vôbec;
- existencia nútenia splácania dlhu (za cestu, ubytovanie, sprostredkovanie práce a pod.);
- obmedzovanie slobody pohybu, kontaktu s blízkymi osobami;
- zastráňovanie, vyhrážanie sa ublížením na zdraví;
- vyhrážanie sa deportáciou a odovzdaním polícii;
- ublíženie (fyzické, psychické), nedostatok jedla, vody, spánku, lekárskej starostlivosti alebo iných základných potrieb;
- ide o maloletú osobu, ktorá bola nejakým spôsobom zaangažovaná v sex-biznise alebo inej nútenej práci.

Proces identifikácie môže prebiehať aj opakovane, ak by cudzinec nebol identifikovaný ako obeť obchodovania, ale chcel by, aby táto skutočnosť bola prehodnotená ešte raz. V tejto súvislosti by s cieľom identifikácie mohla byť kontaktovaná iná zo spolupracujúcich neziskových organizácií, ako tá, ktorá už raz vykonávala identifikáciu. Rozhodnutie o zaradení obeť do Programu, a tým aj prístup k pomoci a službám, ktoré sú pokrývané v rámci Programu, však vykonáva vždy iba jeden subjekt – národný koordinátor pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi⁴² (ďalej len národný koordinátor).

⁴⁰ Identifikácia obeť obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR. IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, Bratislava 2009. Dostupná aj na: <http://www.iom.sk/publikacie#cat3>.

⁴¹ Metodická pomôčka, s. 8.

⁴² Národný koordinátor je podľa čl. 3 písm. a) Nariadenia štátny tajomník MV SR. Menuje ho minister vnútra SR a zastrešuje činnosť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v SR. Plní viaceré koordinačné, koncepčné a rozhodovacie úlohy vyplývajúce zo súvisiacich strategických alebo vykonávacích dokumentov (napr. Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi a jeho akčných plánov, Nariadenia a pod.).

2.3 Proces postúpenia obetí obchodovania s ľuďmi k pomoci a konaniu o pobyte pre obchodované osoby

2.3.1 Postúpenie obete identifikovanej v rámci konania o medzinárodnú ochranu k pomoci pre obchodované osoby

Ak je žiadateľ o medzinárodnú ochranu identifikovaný ako obeť⁴³ obchodovania s ľuďmi, v tomto procese posudzovania svojej žiadosti o azyl môže zostať aj naďalej a má podľa potreby zabezpečený prístup k pomoci a ochrane prostredníctvom Programu.

Pracovník MÚ MV SR bezodkladne prostredníctvom tlmočníka oboznámi žiadateľa o tom, že je dôvodné podozrenie, že sa stal obeťou obchodovania s ľuďmi, a informuje ho o možnosti vstúpiť do Programu, pričom pomoc poskytuje jedna zo spolupracujúcich neziskových organizácií (pozri podkapitulu 1.3) a je financovaná z rozpočtovej kapitoly MV SR⁴⁴. Ak žiadateľ súhlasí so zaradením do Programu, MÚ MV SR ho odovzdá spolupracujúcej neziskovej organizácii, ktorá vykonáva ďalšie kroky.

Podmienkou pre zaradenie obete do Programu je prerušenie kontaktov s kriminálnym prostredím a jej dobrovoľný súhlas so zaradením do Programu. Nie je potrebná žiadna formálna identifikácia zo strany ďalších štátnych orgánov (napr. orgánom činným v trestnom konaní) pred zaradením obete do Programu. Identifikácia pracovníkom MÚ MV SR a/alebo spolupracujúcou neziskovou organizáciou, ktorá bola prizvaná k identifikácii pracovníkom MÚ MV SR, postačuje na zaslanie návrhu národnému koordinátorovi na zaradenie obete do Programu.

Po tom, ako MÚ MV SR kontaktuje spolupracujúcu neziskovú organizáciu, táto vykonáva ďalšie úkony spojené so zaradením obete obchodovania s ľuďmi do Programu. Okrem písomného návrhu na zaradenie obete do Programu zašle národnému koordinátorovi vypracovaný individuálny plán pomoci.

43 T. j. (v znení Pokynu R MÚ MV SR alebo Nariadenia): existuje dôvodné podozrenie, že sa cudzinec na území SR alebo v zahraničí stal obeťou obchodovania s ľuďmi.

44 Spolupracujúce neziskové organizácie, ktoré sú financované z týchto prostriedkov na poskytovanie služieb, sú vybraté na základe verejného obstarávania podľa osobitného predpisu alebo formou dotácie podľa osobitného predpisu.

Národný koordinátor o tomto návrhu bezodkladne vydá rozhodnutie⁴⁵. Celý mechanizmus postupu zaradenia obete do Programu je uvedený v spomínanom Nariadení a je súčasťou národného referenčného mechanizmu.

2.3.2 Postúpenie obete identifikovanej v rámci konania o medzinárodnú ochranu do konania o udelenie tolerovaného pobytu pre obchodované osoby

V súlade so smernicou Rady 2004/81/ES sa v SR udeľuje obetiam obchodovania s ľuďmi tolerovaný pobyt (pozri podkapitulu 1.1). Tento pobyt však nie je možné udeliť obeti obchodovania s ľuďmi, ktorá je zároveň žiadateľom o azyl. Žiadateľ o medzinárodnú ochranu by musel stiahnuť svoju žiadosť o medzinárodnú ochranu alebo by muselo byť o tejto žiadosti právoplatne rozhodnuté, aby mohlo začať nové konanie o udelení tolerovaného pobytu. Ak by cudzincovi tolerovaný pobyt nebol udelený podľa smernice 2004/81/ES, musel by podať novú žiadosť o udelenie medzinárodnej ochrany. Z uvedeného vyplýva, že podľa platnej legislatívy SR nie je možné, aby paralelne prebiehali obe konania.

SR doposiaľ nemá praktickú skúsenosť s takouto situáciou. Obete obchodovania s ľuďmi, ktoré boli doteraz identifikované v procese medzinárodnej ochrany, v nej aj zotrvali. Typ ich pobytu sa nemenil.

Ak by takáto situácia nastala, celý postup by koordinovali subjekty národného referenčného mechanizmu v zmysle platnej legislatívy, Nariadenia a Metodickkej pomôcky. Obeť by bola informovaná o podmienkach a možnostiach udelenia tolerovaného pobytu. V závislosti od situácie a doby, ktorá by uplynula od identifikácie obete a jej zaradenia do Programu, by buď kompetentný orgán zodpovedný za proces medzinárodnej ochrany (t. j. MÚ MV SR) a/alebo spolupracujúca nezisková organizácia poskytujúca pomoc v rámci Programu, alebo orgán činný v trestnom konaní kontaktovali orgán zodpovedný za vydávanie tolerovaného pobytu (Úrad hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru – ďalej len ÚHCP P PZ). Informácie zo spisu získané v procese medzinárodnej ochrany by mohli byť použité aj v konaní o udelenie tolerovaného pobytu.

45 Pri obetiach – cudzincoch sa národnému koordinátorovi predkladá spolu so spomínanými dokumentmi aj fotokópia udeleného povolenia na tolerovaný pobyt, avšak keď hovoríme o žiadateľoch o azyl, túto povinnosť nie je možné aplikovať, keďže žiadatelia o azyl majú zlegalizovaný svoj pobyt na území SR a tolerovaný pobyt sa im neudeľuje, kým sú v azylovej procedúre.

2.3.3 Postúpenie obeť identifikovanej v rámci konania o medzinárodnú ochranu do konania o udelenie iného druhu pobytu alebo ochranného štatútu pre obchodované osoby

Ako sme už uviedli v podkapitole 1.1, SR neudeľuje iný typ pobytu ako tolerovaný pobyt podľa smernice Rady 2004/81/ES, ktorý by bol špecificky určený pre obeť obchodovania s ľuďmi. Po splnení zákonom stanovených podmienok však môžu cudzinci vrátane tých, ktorí sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi, požiadať aj o iný druh pobytu, ktorý SR udeľuje cudzincom: prechodný alebo trvalý pobyt. O tieto druhy pobytov však cudzinci nemôžu žiadať, ak sú v konaní o azyle. Konanie o azyle musí byť právoplatne ukončené a ak im žiadny druh medzinárodnej ochrany nebol udelený, môže sa začať konanie o udelenie tolerovaného pobytu. Až následne po udelení tolerovaného pobytu môže cudzinec žiadať o iný druh pobytu (prechodný alebo trvalý). Keďže sa pri posudzovaní splnenia zákonom stanovených podmienok pri iných druhoch pobytov (prechodnom alebo trvalom) už neprihliada na skutočnosť, že ide o obchodovanú osobu, udelenie týchto pobytov nie je relevantné pre potreby tejto štúdie. Výnimkou je udelenie trvalého pobytu, ktorý predpokladá slovenská legislatíva v súvislosti s cudzincami (vrátane obetí obchodovania s ľuďmi) – ak je to v záujme SR. Tento záujem SR by v prípade obetí obchodovania musel potvrdiť národný koordinátor. Druhou výnimkou je možnosť, kedy môže ministerstvo vnútra udeliť trvalý pobyt aj na neobmedzený čas, a to aj bez splnenia podmienok ustanovených v zákone, ak je to potrebné na poskytovanie ochrany a pomoci svedkovi podľa osobitného zákona⁴⁶, z dôvodov hodných osobitného zreteľa alebo na návrh Slovenskej informačnej služby z dôvodu bezpečnostných záujmov SR⁴⁷.

Udelenie azylu z humanitných dôvodov, ktoré uvádzame ako možnosť neharmonizovaného druhu medzinárodnej ochrany v SR v podkapitole 1.2, je posudzované v jednom konaní žiadosti o medzinárodnú ochranu⁴⁸.

46 Zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

47 § 46 ods. 2 písm. a), c) a d) zákona č. 404/2011 Z. z.

48 Z uvedených dôvodov sa ďalšie otázky v rámci tejto časti zo špecifikácie štúdie nedali aplikovať na legislatívne podmienky SR.

2.4 Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi azylovými zariadeniami alebo inými subjektmi⁴⁹

Zisťovanie (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi azylovými zariadeniami prebieha v zmysle Pokynu R MÚ MV SR, ktorý je pre tento subjekt taktiež záväzný. Postupy zisťovania a následnej identifikácie obeť obchodovania s ľuďmi uvedené v podkapitole 2.2 sú preto rovnaké aj pre tieto zariadenia.

Identifikovaná obeť obchodovania s ľuďmi, ktorá je umiestnená v azylovom zariadení, je informovaná o možnostiach udelenia tolerovaného pobytu a podmienkach zaradenia do Programu. Pracovník zariadenia kontaktuje úrad zodpovedný za udelenie tolerovaného pobytu a jednu zo spolupracujúcich neziskových organizácií, ktoré vykonávajú ďalšie úkony spojené s udelením tolerovaného pobytu (ak je to relevantné) a zaradením do Programu (bližšie pozri podkapitolu 2.3).

Na podozrenie z obchodovania (nie však formálnu identifikáciu) môže upozorniť aj iný subjekt, napr. iná mimovládna organizácia vykonávajúca sociálnu prácu alebo aj právni zástupcovia žiadateľov alebo zamietnutých žiadateľov o medzinárodnú ochranu. Ako sme už uviedli v podkapitole 2.2.2, spolupracujúce neziskové organizácie, ktoré sú súčasťou národného referenčného mechanizmu, realizujú identifikáciu obchodovaných osôb v procese medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov (pozri ďalej podkapitolu 3.2). Z uvedeného dôvodu, ak majú tieto iné subjekty (iná mimovládna organizácia, právny zástupca a pod.) podozrenie z obchodovania s ľuďmi, kontaktujú relevantný príslušný orgán štátnej správy a spolupracujúcu neziskovú organizáciu s cieľom identifikovať obeť. Tieto inštitúcie potom vykonávajú a individuálne posudzujú ďalšie kroky pomoci a zaradenie obeť do Programu, ak o to prejaví záujem.

49 Štruktúra špecifikácie štúdie obsahovala samostatnú kapitolu zameranú na postupy zisťovania, identifikácie a postúpenia (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi k pomoci a ochrane inými subjektmi (azylovými zariadeniami, útvarmi policajného zaistenia alebo ďalšími subjektmi, ktoré prichádzajú do kontaktu s migrantmi). Keďže ide totožné postupy ako v podkapitolách 2.2, 2.3, resp. pozri ďalej podkapitoly 3.2, 3.3, neuvádzame tieto informácie v rámci samostatnej kapitoly, ale sme ich rozdelili do kapitol 2 a 3 podľa subjektov relevantných pre danú kapitolu.

2.5 Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi v súvislosti s postupmi dublinského nariadenia

Dublinské stredisko MÚ MV SR ako národný prístupový bod SR na uplatňovanie dublinského nariadenia sa v doterajšej praxi nestretlo s prípadom, kedy by za žiadateľa o udelenie azylu bol zodpovedný iný ČŠ a ktorý by bol zároveň identifikovaný za obeť obchodovania s ľuďmi. V prípade identifikácie žiadateľa ako obeť obchodovania s ľuďmi by bolo možné uplatniť článok 3 (2) dublinského nariadenia⁵⁰. V takom prípade by však nedošlo len k prerušeniu transferu do zodpovedného členského štátu, ale k jeho úplnému zrušeniu, keďže by sa SR stala zodpovednou za posúdenie žiadosti o udelenie azylu⁵¹.

Postup zisťovania obetí obchodovania s ľuďmi u žiadateľov o udelenie azylu, u ktorých sa uplatňuje dublinské nariadenie, je rovnaký ako pri všetkých ostatných žiadateľoch o udelenie azylu na území SR, keďže sa na nich vzťahujú všetky procedúry a postupy v rámci azylového konania.

Zisťovanie podozrenia z obchodovania s ľuďmi sa vykonáva prostredníctvom pohovoru u všetkých žiadateľov o medzinárodnú ochranu vrátane tých, na ktorých sa uplatňuje dublinské nariadenie. Na toto podozrenie môže poukázať aj iný pracovník, ktorý prichádza do kontaktu so žiadateľom, prípadne aj sám žiadateľ môže vypovedať o tejto skutočnosti.

Pri podozrení, že žiadateľ o medzinárodnú ochranu, na ktorého sa uplatňuje dublinské nariadenie, by mohol byť potenciálnou obeťou obchodovania s ľuďmi, by sa postupovalo v zmysle inštrukcií Pokynu R MÚ MV SR prostredníctvom vedenia identifikačného rozhovoru. V prípade potreby by bola prizvaná na identifikáciu aj jedna zo spolupracujúcich neziskových organizácií. Ak by príslušný pracovník MÚ MV SR a/alebo nezisková organizácia potvrdili, že ide o obchodovanú osobu, bolo by to postačujúce na odloženie/zrušenie dublinského transferu.

⁵⁰ Nariadenie Rady (ES) č. 343/2003 z 18. februára 2003 ustanovujúce kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov. Jeho čl.3 (2) ustanovuje, že „bez ohľadu na ods. 1 (tohto nariadenia - pozn. spracovateľky), môže každý členský štát posúdiť žiadosť o azyl, ktorú mu podal štátny príslušník tretej krajiny, dokonca aj keď mu podľa kritérií stanovených v tomto nariadení neprislúcha zodpovednosť za takéto posúdenie. V takomto prípade sa tento členský štát stane zodpovedným členským štátom v zmysle tohto nariadenia a prevezme záväzky súvisiace s takouto zodpovednosťou. Keď to je potrebné, informuje predtým zodpovedný členský štát, členský štát, ktorý vedie konanie na určenie zodpovedného členského štátu alebo členský štát, ktorý bol dožiadaný, aby prevzal žiadateľa, alebo ho vrátil“.

⁵¹ Článok 15 dublinského nariadenia, (na ktorý sa taktiež pýtala špecifikácia), sa uplatňuje v prípade humanitárnych dôvodov založených najmä na rodinných a kultúrnych aspektoch.

Informácia o možnosti udelenia tolerovaného pobytu (podľa smernice 2004/81/ES), ako aj o možnosti pomoci a ochrany obchodovaným osobám v rámci Programu by bola poskytnutá len tým štátnym príslušníkom tretích krajín, u ktorých by vzniklo dôvodné podozrenie, že sa stali obeťou obchodovania s ľuďmi. Tieto informácie nie sú poskytované všetkým osobám, na ktoré sa vzťahuje dublinské nariadenie.

03

Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi v procese nútených návratov

Kapitola popisuje postupy a mechanizmy, ktoré SR používa na zisťovanie a identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi, ktoré sa nachádzajú v procese núteného návratu. V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že SR špecificky nerozlišuje postupy a mechanizmy identifikácie a postúpenia obeť pre rôzne skupiny cudzincov v rámci procesu núteného návratu, preto nebolo možné uviesť postupy, ktoré by sa dali aplikovať len na neúspešných žiadateľov o azyl, ktorí sú v procese núteného návratu, tak ako si to vyžadovala špecifická štúdie. Nižšie uvedené postupy a mechanizmy sa vzťahujú na všetky skupiny cudzích štátnych príslušníkov, ktorí sú zadržaní alebo zaistení príslušníkmi služby hraničnej a cudzineckej polície vrátane neúspešných žiadateľov o azyl, ktorí sú v procese núteného návratu.

Kapitola ďalej popisuje, ako je identifikovanej obeť obchodovania s ľuďmi, ktorá je v procese núteného návratu, umožnený prístup k pomoci a aké sú koordinačné mechanizmy pri jej postúpení z tohto konania do konania o udeľenie tolerovaného pobytu pre obeť obchodovania s ľuďmi.

3.1 Legislatívny rámec

S cieľom zabezpečiť jednotnú identifikáciu potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi príslušníkmi služby hraničnej polície a služby cudzineckej polície a príslušníkmi národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ (ďalej len „príslušník PZ“ alebo „príslušníci PZ“) bol v roku 2011 vydaný pokyn riaditeľa ÚHCP P PZ⁵² (ďalej len Pokyn R ÚHCP P PZ). Jeho cieľom je stanoviť presný postup príslušníkov PZ pri identifikácii potenciálnej obeť, ako aj postup po zistení, že cudzinec je potenciálnou obeťou. Cieľovými skupinami potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi, ktoré sú vyšpecifikované v Pokyne R ÚHCP P PZ a pre ktoré sú aj stanovené obligatórne kladené otázky, sú:

- zadržaní cudzinci, ktorí na území SR vstúpili nelegálne, po nedovolenom prekročení štátnej hranice SR;
- zadržaní cudzinci vo vnútrozemí, ktorí na území SR vykonávajú zamestnanie nelegálne, prípadne sa na území SR dlhodobo neoprávnene zdržiavajú.

Ako sme však uviedli v úvode tejto kapitoly a v zmysle vyjadrenia ÚHCP P PZ⁵³, je tento Pokyn R ÚHCP P PZ aplikovateľný a záväzný aj na iné procesy vrátane nútených návratov neúspešných žiadateľov o azyl.

Ďalším dokumentom, ktorý sa využíva aj v procese núteného návratu, je už v podkapitole 2.1 spomínaná Metodická pomôcka.

3.1.1 Špecifiká postupu vo vzťahu k maloletým cudzincom

Špecifiká koordinácie postupu vo vzťahu k maloletým cudzincom sú uvedené v Metodickkej pomôcke (pozri podkapitulu 2.1.1), ktorá je záväzná aj pre príslušníkov PZ. Pokyn R ÚHCP P PZ obsahuje aj niekoľko ustanovení týkajúcich sa postupu vo vzťahu k maloletým bez sprievodu. Vo všeobecnosti je stanovené, že príslušníci PZ majú už od prvého kontaktu brať ohľad na fyzický a psychický stav cudzinca a klásť mu otázky čo najstručnejšie, najjednoduchšie a najvýstižnejšie s ohľadom aj na jeho vzdelanostnú úroveň⁵⁴.

⁵² Pokyn č. 5/2011 riaditeľa ÚHCP P PZ z 12. decembra 2011, ktorým sa vydáva metodické usmernenie pre príslušníkov služby hraničnej polície a služby cudzineckej polície a príslušníkov národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ k zabezpečeniu jednotnej identifikácie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi.

⁵³ Informáciu poskytol ÚHCP P PZ.

⁵⁴ Čl. 2 ods. 3 Pokynu R ÚHCP P PZ.

3.2 Zisťovanie a identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi v procese núteného návratu

3.2.1 Proces zisťovania (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi

Príslušník PZ kladie počas spisovania zápisnice okruh obligatórnych otázok cudzincovi s cieľom zistiť, či nie je obeťou obchodovania s ľuďmi. V prípade potreby môže položiť aj ďalšie doplňujúce otázky s cieľom spresniť jeho odpoveď. Taktiež cudzinec sám môže vypovedať o skutočnostiach indikujúcich obchodovanie s ľuďmi alebo (ako sme už uviedli v podkapitole 2.2.1) pri zisťovaní (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi je možné využiť aj brožúru IOM, ktorú príslušník PZ predloží cudzincovi k nahliadnutiu a podľa ktorej sa môže cudzinec sám, na základe v nej uvedených otázok v niekoľkých cudzích jazykoch identifikovať ako obeť.

3.2.2 Proces identifikácie (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi

Ďalší postup identifikácie ustanovuje taktiež Pokyn R ÚHCP P PZ. V prípade, ak príslušník PZ po vyčistení cudzinca na základe jemu kladených otázok zistí, že je dôvodné podozrenie, že tento cudzinec môže byť potenciálnou obeťou, je povinný bezodkladne telefonicky kontaktovať jednu zo spolupracujúcich neziskových organizácií, ktorej pracovníkovi oznámi skutočnosť, ktoré zistil. Pracovník spolupracujúcej neziskovej organizácie vykoná detailný identifikačný rozhovor a zhodnotí indikátory obchodovania s ľuďmi. Aj v týchto prípadoch sa využívajú indikátory identifikácie obetí obchodovania s ľuďmi uvedené v podkapitole 2.2.2. V SR zatiaľ nevznikla potreba dopĺňať tento proces identifikácie o ďalšie mechanizmy. Ak pracovník spolupracujúcej neziskovej organizácie potvrdí, že skutočne ide o cudzinca – obeť obchodovania s ľuďmi, a tento cudzinec spĺňa podmienky prijatia do starostlivosti, príslušník PZ odovzdá cudzinca zástupcovi neziskovej organizácie. Partnerská nezisková organizácia potom ďalej vykonáva úkony spojené so zaradením obeť do Programu. Ak sa táto skutočnosť nepotvrdí, ďalšie prehodnotenie, či cudzinec je obeťou obchodovania, už nie je možné.

3.3 Postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi identifikovaných v rámci procesu núteného návratu do konania o udelenie tolerovaného pobytu pre obchodované osoby

Cudzinec identifikovaný ako obeť obchodovania s ľuďmi sa v rámci procesu núteného návratu môže rozhodnúť, či chce vstúpiť do konania o udelenie tolerovaného pobytu pre obchodované osoby (podľa smernice 2004/81/ES).

V takomto prípade príslušník PZ a/alebo partnerská nezisková organizácia informujú cudzinca – obeť obchodovania s ľuďmi o možnostiach a podmienkach udelenia tolerovaného pobytu, ako aj o možnosti vstupu do Programu. Postúpenie z procedúry núteného návratu do konania o udelenie tolerovaného pobytu sa administratívne vykonáva v rámci jedného úradu – ÚHCP P PZ. Udelenie tolerovaného pobytu, ktorý predstavuje dobu na premyslenie vyplýva priamo zo zákona. Žiadosť o udelenie tolerovaného pobytu na základe toho, že obeť spolupracuje s políciou, podáva orgán činný v trestnom konaní. Informácie získané zo spisu v rámci procesu núteného návratu môžu byť použité v konaní o udelenie tolerovaného pobytu (bližšie pozri podkapitolu 1.1).

3.4 Zisťovanie, identifikácia a postúpenie obetí obchodovania s ľuďmi útvarmi policajného zaistenia alebo inými subjektmi⁵⁵

Zisťovanie (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi útvarmi policajného zaistenia prebieha v zmysle Pokynu R ÚHCP P PZ, ktorý je pre ne záväzný. Postupy zisťovania a následnej identifikácie obeť obchodovania s ľuďmi uvedené v podkapitole 3.2 sú preto rovnaké aj pre tieto zariadenia.

Identifikovaná obeť obchodovania s ľuďmi, ktorá je umiestnená v útvere policajného zaistenia, je informovaná o možnostiach udelenia tolerovaného pobytu a podmienkach zaradenia do Programu. Pracovník zariadenia kontaktuje úrad zodpovedný za udelenie tolerovaného pobytu a jednu zo spolupracujúcich neziskových organizácií, ktoré vykonávajú ďalšie úkony spojené s udeľením tolerovaného pobytu (ak je to relevantné) a zaradením do Programu.

V súvislosti s inými subjektmi, ktoré môžu poukázať na podozrenie z obchodovania s ľuďmi, platí rovnako to, čo sme už uviedli v podkapitole 2.4.

⁵⁵ Na túto podkapitolu sa tiež vzťahuje vysvetlivka č. 44.

Zhodnotenie postupov a plánované opatrenia

Otázky týkajúce sa zhodnotenia postupov zisťovania, identifikácie a postúpenia obchodovaných osôb k pomoci a konaniu o pobyte pre obchodované osoby, ktoré sa aplikujú v procese medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov, boli tiež súčasťou špecifikácie štúdie. Keďže odpovede na tieto otázky sú totožné pre oba procesy, uvádzame ich zhrnuté v tejto samostatnej kapitole. Z rovnakých dôvodov uvádzame v nasledujúcej kapitole aj informácie týkajúce sa plánovaných opatrení v tejto oblasti.

4.1 Zhodnotenie postupov zisťovania, identifikácie a postúpenia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany a nútených návratov

V SR neprebehla evaluácia špecificky zameraná na zhodnotenie existujúceho systému zisťovania, identifikácie a postúpenia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov.

V roku 2011 však GRETA vydala v rámci prvého hodnotiaceho kola správu o implementácii Dohovoru Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi v SR. Uvedená správa poukazovala na viaceré nedostatky týkajúce sa implementácie opatrení zameraných na obeť obchodovania s ľuďmi – cudzincov a špecificky maloletých. Z uvedenej správy vyplynuli viaceré návrhy týkajúce sa práve identifikácie obetí obchodovania. Poukazovali okrem iného najmä na potrebu⁵⁶:

- zefektívniť postupy súvisiace s identifikáciou detských obetí obchodovania;
- zabezpečiť lepšiu identifikáciu obchodovaných osôb prostredníctvom koherentného národného mechanizmu identifikácie a ďalšieho postúpenia k službám pomoci;
- zabezpečiť prístup k službám a informovanosti obetí o ich právach v jazyku, v ktorému rozumejú.

Na odporúčania skupiny GRETA reflektovala SR napr. zapracovaním zmien do národnej legislatívy⁵⁷, novelizáciou Nariadenia, ako aj vypracovaním samostatných interných aktov riadenia (napr. Pokyn R MÚ MV SR a Pokyn R ÚHCP P PZ). V súlade s odporúčaniami skupiny GRETA bola Expertnej skupine pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi⁵⁸ uložená úloha každoročne vyhodnocovať úlohy z aktuálneho Národného plánu boja proti obchodovaniu s ľuďmi a navrhnúť opatrenia na zvýšenie efektivity boja proti obchodovaniu s ľuďmi⁵⁹. Týmto spôsobom je do budúcnosti zabezpečené vyhodnocovanie efektívnosti jednotlivých úloh vrátane úloh týkajúcich sa posilnenia identifikačného procesu medzi cudzincami.

Vzhľadom na krátke časové obdobie od zavedenia spomínaných interných aktov riadenia nie je možné zodpovedne vyhodnotiť ich efektívnosť, majú však vplyv na aktívnejší prístup pracovníkov k vykonávaniu skríningu a identifikácie⁶⁰. Taktiež, vzhľadom na celkový veľmi nízky počet identifikovaných obetí obchodovania s ľuďmi – cudzincov v SR (pozri kapitolu 6), SR nemá praktické skúsenosti, ktoré by bolo možné zhodnotiť.

⁵⁶ Voľný preklad niektorých z odporúčaní skupiny GRETA pre SR.

⁵⁷ Novelizácia zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov zákonom č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony s účinnosťou od 1. augusta 2013. Novelizácia zákona o pobyte cudzincov č. 404/2011 Z. z. a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵⁸ Rozkaz ministra vnútra Slovenskej republiky č. 126/2012 z 24. septembra 2012 o Expertnej skupine pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi definuje expertnú skupinu pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi ako poradný, iniciatívny a koordinačný orgán národného koordinátora, ktorá zabezpečuje plnenie úloh z aktuálneho Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi.

⁵⁹ Slovenská republika zaslala 26. 9. 2013 Rade Európy plnenie odporúčaní Skupiny expertov na boj proti obchodovaniu s ľuďmi (GRETA), ktoré boli prijaté uznesením vlády SR č. 549/2013. Súčasťou uznesenia je aj hodnotenie plnenia úloh expertnou skupinou, vyplývajúcich z Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011 – 2014 za rok 2012.

⁶⁰ Informáciu poskytol MÚ MV SR.

4.2 Plánované opatrenia

Podľa vyjadrenia MÚ MV SR sú súčasné opatrenia súvisiace so zisťovaním a identifikáciou obchodovaných osôb, ktoré sú žiadateľmi o medzinárodnú ochranu, dostatočné a nie sú plánované v tomto smere v najbližšej budúcnosti žiadne zmeny alebo modifikácie.

ÚHCP P PZ v roku 2013 a 2014 predpokladá ďalšie školenia príslušníkov PZ (bližšie pozri kapitolu 5) vrátane tých, ktorí realizujú opatrenia súvisiace s vykonaním núteného návratu.

Z dôvodu potreby implementácie smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV, a nutnosti zapracovania zmien vychádzajúcich z praxe, pripravilo MV SR nové Nariadenie o Programe s predpokladanou účinnosťou od 1. novembra 2013. Nové Nariadenie upravuje podmienky Programu, ako aj úlohy subjektov Programu, pričom podrobne popisuje procesy a informačné povinnosti subjektov s cieľom spoločne koordinovať poskytovanie adresej pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi. V tomto zmysle bude po nadobudnutí účinnosti tohto Nariadenia prispôsobený a upravený ďalší postup MÚ MV SR, ÚHCP P PZ, ako aj ďalších subjektov vo veci spoločnej koordinácie a plnenia úloh subjektov Programu.

05

Tréningy a príručky pre relevantných aktérov zamerané na identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi

Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality⁶¹ (ďalej len IC) spolu s IOM organizuje od roku 2009 tréningový modul *Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi* pre rôzne skupiny pracovníkov útvarov služby hraničnej a cudzineckej polície Policajného zboru, pre príslušníkov národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ, ako aj pre pracovníkov MÚ MV SR⁶². Spravidla ide o dvojdňový tréning, ktorého obsah je prispôsobený pracovným potrebám účastníkov, ako aj ich očakávaniam a prioritám.

Úvod tréningu je vždy zameraný na definíciu obchodovania s ľuďmi a jej využitie v procese identifikácie, jej odlíšenie od iných trestných činov s použitím prípadových štúdií a vedenia identifikačného rozhovoru. Účastníci sú oboznámení s indikátormi zisťovania/identifikácie obetí obchodovania s ľuďmi,

⁶¹ Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality je zriadené ako zariadenie Ministerstva vnútra SR v zmysle § 7 ods. 3 zákona č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁶² Uvedený tréningový modul sa využíva pri školení aj ďalších cieľových skupín pôsobiach v iných oblastiach ako je zameranie tejto malej tematickej štúdie (napr. v oblasti prevencie). Jeho obsah je vždy prispôsobený odbornému zameraniu účastníkov.

ako aj s otázkami, ktoré je potrebné klásť pri identifikácii potenciálnej obeť. Počas tréningov sa používajú indikátory definované IOM (pozri podkapitolu 2.2.2).

Súčasťou tréningu sú aj informácie o súčasných trendoch v obchodovaní s ľuďmi a špecifikách prípadov registrovaných subjektmi referenčného systému pomoci obeť v rámci Programu (rodové, národnostné, geografické špecifiká a nové trendy v účeloch obchodovania s ľuďmi). V praxi, k profilovaniu potenciálnej obeť na základe určitých faktorov, ako sú krajina pôvodu, sociálny status, zadržaná skupina ľudí a iné, neexistuje konkrétny vypracovaný manuál. Pri kontakte s osobou – cudzincom, ktorá bola zadržaná policajtom, alebo pri kontakte so žiadateľom o udelenie azylu obligatórne príslušné zložky v zmysle interných aktov riadenia (Pokyn R MÚ MV SR a Pokyn R ÚHCP P PZ) zisťujú, či nejde o potenciálnu obeť obchodovania s ľuďmi.

Počas tréningu sa zdôrazňuje citlivý prístup s ohľadom na účel, na aký bola obeť vykorisťovaná, ako aj vzhľadom na pohlavie obeť. Ako sme už uviedli, Pokyn R MÚ MV SR, podľa ktorého sa postupuje v praxi a ktorý sa využíva špecificky aj na tréningoch, uvádza s cieľom identifikovať potenciálne obeť obchodovania s ľuďmi ženy ako osobitnú skupinu a definuje špecifický okruh otázok kladený ženám, ktorý je odlišný od iných skupín potenciálnych obeť.

Získavanie dôvery, vedenie rozhovoru, vyhodnotenie a použitie správneho prístupu pri jednaní je taktiež súčasťou tréningu. K problematike získavania dôvery potenciálnej obeť nebol vydaný žiadny podrobný manuál alebo interný pokyn pre pracovníkov MÚ MV SR alebo príslušníkov PZ. Ako sme už spomenuli v podkapitole 3.1.1, Pokyn R ÚHCP P PZ usmerňuje príslušníkov PZ, aby už od prvého kontaktu s cudzincom brali ohľad na jeho fyzický a psychický stav a kládli mu otázky čo najstručnejšie, najjednoduchšie a najvýstižnejšie s ohľadom aj na jeho vzdelanostnú úroveň. Takto sú koncipované aj otázky kladené potenciálnym obeť. Keďže ide o dokument záväzný pre činnosť špecializovaných policajných zložiek, v praxi sa podľa neho postupuje, a preto sa môžu zaradiť do tréningového modulu pre tieto zložky.

Ďalšími obsahovými témami školenia sú: cudzinci ako obeť obchodovania s ľuďmi, relevantná legislatíva v SR, prax, prípadové štúdie, trauma, jej prejavy a spracovanie.

V súvislosti s tematickým zameraním štúdie boli uvedeným tréningovým modulom vyškolení od roku 2008 do roku 2012 nasledujúci pracovníci, ktorí v určitom štádiu konania v rámci medzinárodnej ochrany alebo núteného návratu prichádzajú do kontaktu (alebo môžu prísť do kontaktu – v závislosti

od vývoja situácie) s cudzincami, ktorí môžu byť potenciálnou obeťou obchodovania s ľuďmi:

- príslušníci PZ (2008 – 2010: 72 účastníkov, 2011: 27 účastníkov, 2012: 196 účastníkov);
- pracovníci MÚ MV SR (2008 – 2010: 28 účastníkov);
- zamestnanci detských domovov⁶³ (2008 – 2010: 13 účastníkov);
- zamestnanci úradov práce, sociálnych vecí a rodiny⁶⁴ (2008 – 2010: 69 účastníkov, 2012: 35 účastníkov);
- sudcovia (2010: 2 účastníci, 2011: 8 účastníkov);
- prokurátori (2010: 10 účastníkov, 2011: 10 účastníkov).

Z uvedených počtov je možné konštatovať, že najčastejšie sú účastníkmi tréningov práve príslušníci PZ. Tréningy sú v rámci pracovného zaradenia súčasťou ďalšieho vzdelávania pracovníkov rôznych inštitúcií, resp. vzdelávania nových pracovníkov. Pre pracovníkov MV SR, ktorí spadajú do tematického zamerania tejto štúdie (t. j. pracovníkov MÚ MV SR alebo príslušníkov PZ), sú tieto tréningy povinné.

Tréningy sa realizujú v zmysle ročného plánu vzdelávania. IC organizuje tréningový modul dvakrát ročne, spolu 10 školení za rok pre rôzne cieľové skupiny podľa vyšpecifikovaných potrieb. Zatiaľ IC organizovalo iba tréningy vždy pre homogénnu skupinu účastníkov, avšak do budúcnosti sa plánujú spoločné tréningy pracovníkov z viacerých oblastí, ako aj tzv. multidisciplinárne tréningy poskytované expertmi z rôznych oblastí.

Okrem uvedeného tréningového modulu je účastníkom tréningu podľa zamerania k dispozícii už spomínaná Metodická pomôcka, ktorej cieľom je zabezpečiť koordinovaný a jednotný postup a informovanosť všetkých participujúcich subjektov o poskytovaní efektívnej ochrany a pomoci najmä maloletým a cudzincom, ktorí sa stali obeťou obchodovania s ľuďmi. Súčasťou Metodickej pomôcky sú indikátory obchodovania s ľuďmi, spôsob identifikácie obeť, ako aj kontakty na spolupracujúce neziskové organizácie zapojené do národného referenčného mechanizmu v rámci Programu.

Ďalším materiálom, ktorý sa od roku 2012 začal využívať v rámci tréningových aktivít zameraných na problematiku obchodovania s ľuďmi, je príručka pre školiteľov *Boj proti obchodovaniu s ľuďmi*, určená pre službu hraničnej

63 V SR sú špecificky určené detské domovy, ktoré prijímajú maloletých bez sprievodu alebo detské obeť obchodovania s ľuďmi.

64 Títo zamestnanci sú ustanovení za opatrovníkov maloletých bez sprievodu, ktorí sa nachádzajú na území SR.

polície (ďalej len príručka), ktorá vznikla v roku 2011 v agentúre FRONTEX a na ktorej sa podieľal aj expert zo SR. Materiál je vyhradený pre službu hraničnej polície a zameriava sa na identifikáciu a odhaľovanie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi a obchodníkov s ľuďmi (páchateľov trestného činu obchodovania s ľuďmi) počas hraničných kontrol. Dá sa však použiť aj na školenia iných policajných útvarov zaoberajúcich sa obchodovaním s ľuďmi (Národná jednotka boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ) alebo prichádzajúcich do kontaktu s cudzincami (útvary policajného zaistenia cudzincov). V súlade s uvedenou príručkou už prebehlo jedno školenie pre prvolíniovú a druholíniovú kontrolu, celkovo bolo vyškolených 25 policajtov. Podľa tejto príručky sú na rok 2013 a 2014 plánované pokračovania týchto školení pre policajtov služby hraničnej a cudzineckej polície P PZ, ako aj policajtov z útvarov policajného zaistenia pre cudzincov.

Štatistiky

V SR sa nerealizoval výskum zameraný na obeť obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov a ich štatistické počty. Štatistické údaje o obetiach obchodovania s ľuďmi, ktoré sú buď slovenskými občanmi (identifikovanými v zahraničí alebo v SR), alebo cudzincami (identifikovanými na území SR), zbiera a analyzuje od roku 2009 IC.

V súlade so špecifikáciou, bolo možné za SR poskytnúť dostupné údaje o počtoch postúpených obetí do národného referenčného mechanizmu a všeobecné štatistiky (zahrňujúce celkovú skupinu identifikovaných /potenciálnych/ obetí obchodovania – cudzincov), ktoré uvádzame v tabuľke 1. Ako vyplýva z údajov v tabuľke, počty cudzincov, ktorí boli identifikovaní v SR ako obeť obchodovania s ľuďmi, sú nízke, a preto nie je možné ich štatistické zhodnotenie.

SR nesleduje štatistické údaje požadované špecifikáciou o počtoch štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí boli identifikovaní ako (potenciálne) obeť a ktorí stiahli alebo zastavili proces žiadosti o medzinárodnú ochranu ako aj ani o počtoch štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí boli identifikovaní ako (potenciálne) obeť a ktorým bola zamietnutá žiadosť o medzinárodnú ochranu na základe konečného negatívneho rozhodnutia. Z tohto dôvodu údaje za SR nie sú uvedené.

Tabuľka 1

Počet postúpených obetí do NRM	2008	2009	2010	2011	2012	Zdroj/dalšie informácie
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených orgánmi zodpovednými za preskúmanie a rozhodnutie o žiadosti o medzinárodnú ochranu do NRM	/	/	0	0	0	IC
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených orgánmi zodpovednými za vykonanie núteného návratu do NRM	/	/	0	0	0	IC
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených orgánmi zodpovednými za riadenie azylových zariadení do NRM	/	/	0	0	5	IC Poskytnuté štatistické údaje IC zahŕňajú aj obchodované osoby, ktoré nevstúpili do Programu. Všetky tieto osoby boli identifikované v azylových zariadeniach. Vek obetí uvádzame vo fáze náboru osoby.
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených orgánmi zodpovednými za riadenie útvarov policajného zaisťovania do NRM	/	/	0	1 žena, 40, Moldavsko	0	IC
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených právnymi zástupcami do NRM	/	/	0	0	0	IC
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených neziskovou organizáciou do NRM	/	/	0	0	0	IC
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených inými subjektmi do NRM	/	/	0	0	0	IC

Tabuľka 1 - pokračovanie

Všeobecné štatistiky	2008	2009	2010	2011	2012	Zdroj/dalšie informácie
Počet príslušníkov tretích krajín, ktorým bol udelený (neharmonizovaný) ochranný štatút alebo povolenie na pobyt ako obeti obchodovania s ľuďmi (napr. z humanitárnych dôvodov)	-	-	-	-	-	IC
Počet príslušníkov tretích krajín, ktorým bola udelená doba na rozmyslenie ako obeti obchodovania s ľuďmi (napr. ako vyplýva zo smernice 2004/81/ES alebo smernice 2011/36/EU)	/	/	0	1*	1*	IC
Počet príslušníkov tretích krajín, ktorým bolo udelené povolenie na pobyt ako obeti obchodovania s ľuďmi (napr. na základe smernice 2004/81/ES alebo iných národných procedúr, ak neimplementujete smernicu)	/	/	0	0	0	IC
Počet príslušníkov tretích krajín postúpených do procesu pre obeť obchodovania s ľuďmi prostredníctvom NRM	/	/	0	1	5	IC

Zdroj: IC.

/ Údaj nie je k dispozícii.

* Doba na rozmyslenie poskytnutá v rozsahu čl. 11 ods. 5 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ.

Záver

SR má vytvorenú inštitucionálnu a koordinačnú štruktúru spolupráce zainteresovaných štátnych a neštátnych subjektov s cieľom potláčať obchodovanie s ľuďmi, ako aj ochraňovať obeť tejto trestnej činnosti a pomáhať im. Táto štruktúra spolu s Programom podpory a ochrany obetí obchodovania tvorí národný referenčný mechanizmus SR v boji proti obchodovaniu s ľuďmi.

SR v súlade so smernicou Rady 2004/81/ES udeľuje štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi a zdržiavajú sa na území SR nelegálne, tzv. tolerovaný pobyt, ktorý je jediným druhom pobytu určeným pre túto cieľovú skupinu. Udelenie iných druhov pobytu (prechodný alebo trvalý), ktoré SR udeľuje štátnym príslušníkom tretích krajín, je možné len za podmienky splnenia zákonom stanovených podmienok. Výnimkou je udelenie trvalého pobytu, ktorý predpokladá slovenská legislatíva v súvislosti s cudzincami (vrátane obetí obchodovania s ľuďmi), ak je to v záujme SR alebo ak je to potrebné na poskytovanie ochrany a pomoci svedkovi podľa osobitného zákona, z dôvodov hodných osobitného zreteľa alebo na návrh Slovenskej informačnej služby z dôvodu bezpečnostných záujmov SR.

V prípade medzinárodnej ochrany je možné okrem azylu alebo doplnkovej ochrany predpokladať pri obetiach trestného činu obchodovania s ľuďmi

v rámci neharmonizovaných druhov medzinárodnej ochrany, ktoré udeľuje SR, aj udelenie azylu z humanitných dôvodov.

Postupy identifikácie a následnej koordinácie a postúpenia obchodovanej osoby identifikovanej v rámci procesu medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov k pomoci a ochrane upravujú v SR interné akty riadenia alebo príručky a metodické pomôcky. Niektoré z týchto dokumentov sa okrem všeobecne platných ustanovení špecificky zameriavajú na postupy vo vzťahu k maloletým alebo ženám.

Identifikáciu (potenciálnej) obeť obchodovania s ľuďmi vykonávajú pracovníci príslušných subjektov (t. j. pracovníci MÚ MV SR alebo príslušníci PZ) a/alebo prizvaná partnerská nezisková organizácia. Pri identifikácii sa používajú odporúčané postupy vedenia rozhovoru s potenciálnou obeťou a zhodnotenia indikátorov vypracované IOM⁶⁵ na základe medzinárodných štandardov. Za predpokladu splnenia podmienok majú všetky identifikované obeť obchodovania s ľuďmi bez ohľadu na to, v akom konaní a v akej jeho fáze sa nachádzajú, možnosť vstúpiť do Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi. Podmienkou pre zaradenie obeť do Programu je prerušenie kontaktov s kriminálnym prostredím a jej dobrovoľný súhlas so zaradením do Programu. Z uvedeného vyplýva, že SR v rámci tohto mechanizmu nevyžaduje žiadnu formálnu identifikáciu zo strany ďalších štátnych orgánov (napr. orgánov činných v trestnom konaní) pred zaradením obeť do Programu.

Postúpenie (prechod) obeť z jedného konania (t. j. medzinárodnej ochrany alebo núteného návratu) do konania o udelenie tolerovaného pobytu (podľa smernice Rady 2004/81/ES) bolo možné popísať iba v teoretickej rovine, keďže SR nemá v tomto smere skúsenosti. Konania o medzinárodnej ochrane a o tolerovanom pobyte nemôžu prebiehať paralelne. Jedno konanie musí byť právoplatne ukončené, aby mohlo začať druhé konanie. Uvedené platí aj pre proces núteného návratu.

V SR zatiaľ neprebehla evaluácia špecificky zameraná na zhodnotenie existujúceho systému zisťovania, identifikácie a postúpenia obetí obchodovania s ľuďmi v procese medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov. Ich efektívnosť nie je možné vyhodnotiť aj vzhľadom na krátke časové obdobie od zavedenia spomínaných interných aktov riadenia, ako aj z dôvodu celkového veľmi nízkeho počtu identifikovaných obetí obchodovania s ľuďmi – cudzincov v SR a chýbajúcich praktických skúseností najmä pri postúpení medzi konaniami.

⁶⁵ Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR. IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, Bratislava 2009.

Tréningové aktivity špecificky prispôsobené pre pracovníkov príslušných orgánov štátnej správy pôsobiacich v oblasti medzinárodnej ochrany alebo nútených návratov sú spolu s vypracovanými príručkami/manuálmi nevyhnutným predpokladom na efektívnu implementáciu postupov stanovených internými aktmi riadenia v tejto oblasti. Okrem tréningového modulu *Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi*, ktorý sa realizuje od roku 2009, začala SR v roku 2013 aj so sériou školení podľa príručky vypracovanej agentúrou FRONTEX, ktoré taktiež prispievajú k zvýšeniu odbornosti príslušníkov PZ v tejto oblasti.

Počty cudzincov, ktorí boli identifikovaní v SR ako obeť obchodovania s ľuďmi, sú nízke, a preto ich nie je možné analyzovať a vyvodzovať z nich závery. Z uvedených poznatkov môžeme konštatovať, že SR (aj v súlade s odporúčaniami GRETA a v rámci plnenia úloh Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011–2014) má prostredníctvom vytvorených interných aktov riadenia alebo metodických pomôcok stanovené postupy týkajúce sa identifikácie a vzájomnej koordinácie zainteresovaných subjektov s cieľom zabezpečiť obchodovanej osobe čo najvčasnejšiu pomoc a ochranu. Na druhej strane je však potrebné uviesť, že s viacerými úkonmi, ktorých postup popisujeme v uvedenej štúdii, zatiaľ SR nemá praktickú skúsenosť, a preto zostávajú len v rovine teoretického popisu. Každoročné vyhodnocovanie plnenia úloh aktuálneho Národného programu boja proti obchodovaniu s ľuďmi (s účinnosťou od roku 2012) umožní do budúcnosti na ročnej báze zanalyzovať efektívnosť a účinnosť stanovených opatrení a v prípade potreby ich modifikovať, ak budú vyhodnotené ako nefunkčné. Súhrnná štúdia vypracovaná EMN na túto tému a získanie poznatkov od iných ČS EÚ však tiež môže slúžiť ako zdroj informácií a podnetov na ďalšie opatrenia v danej oblasti.

Bibliografia

Publikácie

Identifikácia obetí obchodovania s ľuďmi medzi migrantmi v SR. IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, Bratislava 2009.

Metodická pomôcka zameraná na postup všetkých zainteresovaných subjektov v prípadoch poskytovania pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi s osobitným zameraním na špecifický postup v prípade obetí obchodovania s ľuďmi – cudzincov, ako aj v prípade maloletých obetí obchodovania s ľuďmi. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Kancelária ministra vnútra Slovenskej republiky, Košice 2012.

Micháľková (2013): Organizácia azylových zariadení pre žiadateľov o azyl v Slovenskej republike. Európska migračná sieť, IOM, Bratislava.

Šnirerová, Volanská (2009): Postupy udeľovania ochranných štatútov neharmonizovaných na úrovni EÚ v Slovenskej republike. Európska migračná sieť, IOM, Bratislava.

Dokumenty

Stratégia EÚ na roky 2012 – 2016 zameraná na odstránenie obchodovania s ľuďmi. Oznámenie komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov COM (2012) 286 final.

Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi na roky 2011–2014

pokyn riaditeľa MÚ MV SR č. 13/2012 z 31. mája 2012, ktorým sa vydáva metodické usmernenie na zabezpečenie identifikácie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi v pôsobnosti MÚ MV SR

pokyn riaditeľa ÚHCP P PZ č. 5/2011 z 12. decembra 2011, ktorým sa vydáva metodické usmernenie pre príslušníkov služby hraničnej polície a služby cudzineckej polície a príslušníkov národnej jednotky boja proti nelegálnej migrácii ÚHCP P PZ k zabezpečeniu jednotnej identifikácie potenciálnych obetí obchodovania s ľuďmi

rozkaz ministra vnútra Slovenskej republiky č. 126/2012 z 24. septembra 2012 o Expertnej skupine pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi

Metodická pomôcka zameraná na postup všetkých zainteresovaných subjektov v prípadoch poskytovania pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi s osobitným zameraním na špecifika postupu v prípade obetí obchodovania s ľuďmi – cudzincov, ako aj v prípade maloletých obetí obchodovania s ľuďmi

Internet

http://www.minv.sk/swift_data/source/mvsvr/obchodovanie_ludmi/Narodny%20program%20boja%20proti%20ochodovaniu%20s%20ludmi%20na%20roky%202011%20-%202014.pdf

http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/trafficking/docs/Reports/GRE-TA_2011_9_FGR_SVK_en.pdf

http://www.minv.sk/?referencny_mechanizmus

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/emn-glossary-en-version.pdf

[http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/identification_of_victims_of_trafficking_in_human_beings_eu_2013_\(specifications\).pdf](http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/identification_of_victims_of_trafficking_in_human_beings_eu_2013_(specifications).pdf)

Legislatíva

smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36/EÚ z 5. apríla 2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

smernica Rady 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na trvalý pobyt, vydávaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami nezákonného obchodovania s ľuďmi alebo ktorí boli predmetom konania umožňujúceho nelegálne prisťahovalectvo a ktorí spolupracovali s príslušnými orgánmi

nariadenie Rady 343/2003/ES z 18. februára 2003 ustanovujúceho kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov (tzv. dublinské nariadenie)

Dohovor Rady Európy o opatreniach proti obchodovaniu s ľuďmi (2005)

nariadenie ministra vnútra SR č. 47/2008 z 30. júna 2008 o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi novelizované nariadením č. 170/2010 z 29. decembra 2010

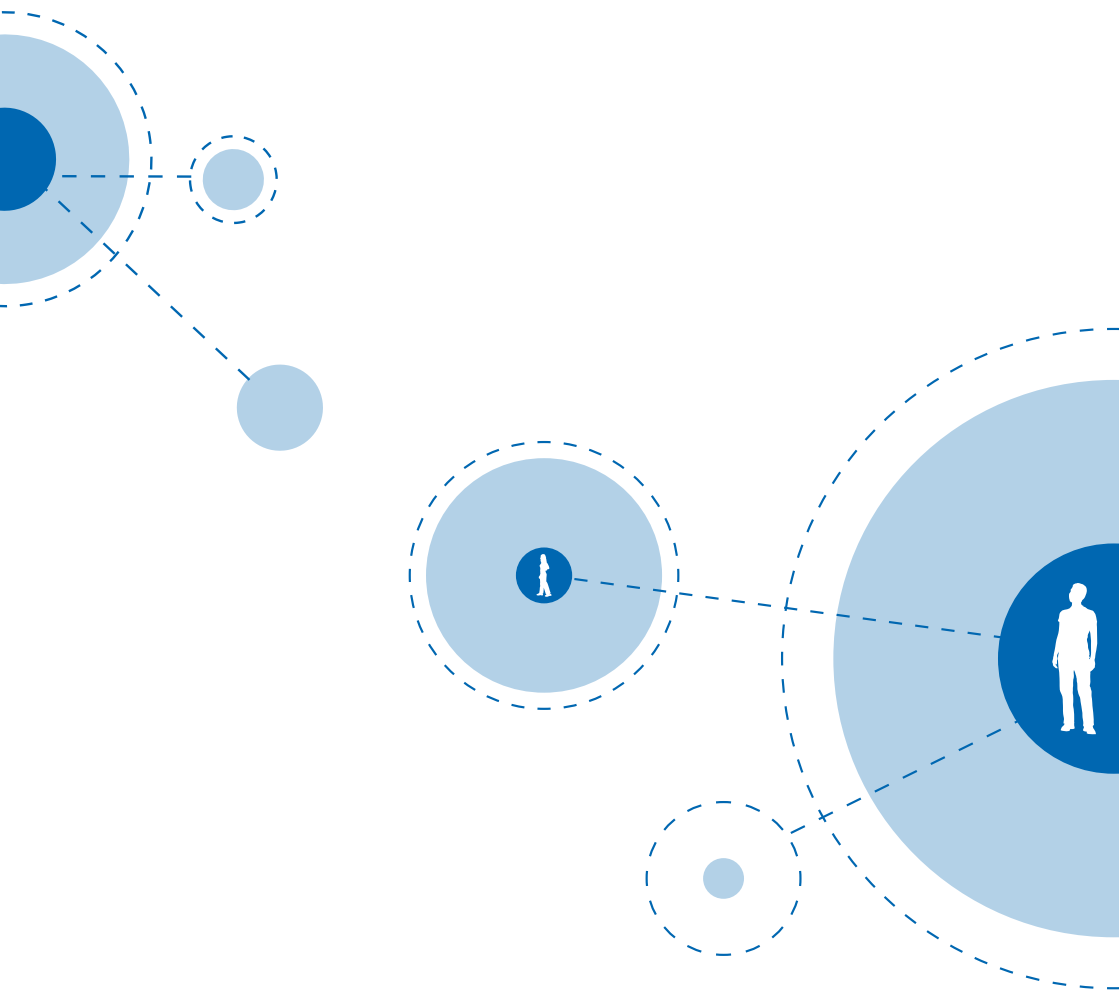
nariadenie ministra vnútra SR č. 1/2007 z 11. januára 2007 o postupe MÚ MV

SR a útvarov Policajného zboru pri vykonávaní zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov
zákon č. 256/1998 Z. z. o ochrane svedka a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

zákon č. 583/2008 Z. z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

**Národný kontaktný bod Európskej migračnej siete v SR
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)
Úrad v Slovenskej republike**

Grösslingová 4, 811 09 Bratislava, Slovenská republika
www.iom.sk, www.emn.sk

International Organization for Migration (IOM)
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)

ISBN: 978-80-89506-42-2